

Irodalom

Szalay Károly:

„Elmondom hát mindenkinek”

Karinthy Frigyes irodalmunk egyik legtalányosabb alakja volt. Szellemessége, humora, néha fájdalmas, máskor lebbenő ironiája nemzedéke többi tagjaitól is megkülönböztette. Zseniális volt minden műfajban, de azok közé a zsenik közé tartozott, akik, a körülmények nyomására vagy egyéniségük szellemében, nem fejlesztik ki igazán tehetségüket, megelégszenek a „jelekkel”, egy-egy lenyomatával a teljességnek. Egész életében készült – vagy nem...? – a szintetizáló, nagy műalkotás, az enciklopédia létrehozására, mindebből azonban ragyogó apróságok valósultak meg, néhány csodálatos vers, antológiába illő elbeszélés, humoreszkek sora s néhány halhatatlan regény, a bájos és keserű *Tanár úr, kérem*, a *Capillária* és az *Utazás a koponyám körül*. Halála után Babits megrendült nekrológja a legnagyobbak közé helyezte, életében azonban többnyire megélhetésért küzdött, feltalálókcal és szélhámosokkal tárgyalt, ötleteket lobbantott fel s hagyott kihamvadni, s közben szinte észrevétlenül a bölcsélet felé tágitotta a hagyományos irodalmi ízlést. Nem volt rendszeres filozófus, de legkisebb krokijában is a létről és az emberi élet értelméről elmélkedett.

Ezt az izgalmas és nagyszerű jelenséget Szalay Károly – a téma legkitűnőbb ismerője – most életének legjellemzőbb dokumentumait átvilágítva mutatja be, s ezeket kommentálja nagy beleérzéssel, szeretettel és hozzáértéssel. Az irodalmat csak úgy érdemes művelni, ha a művész nemcsak alakítója, de elkötelezettje is anyagának. Úgy látszik, az irodalomtudományra is érvényes e megállapítás, legalábbis ezt bizonyítja e kitűnően megírt, szellemes, tanulságos, néhol megrendítő könyv, Karinthy Frigyes életének könyve. (Móra)

Bertók László:

A kettészakadt villamos

„hátam mögött a lét dadog – előttem a történelem” – ez a pontos és józan önjellemzés megsejtet valamit Bertók László új verseskötetének hangulatáról. A kettő között ott áll a lírai személyiség, aki folyvást szorongva és nyugtalanul kérdez rá az élet értelmére. Költészete voltaképp a folytonos újraindulás jeleinek jegyében születik, mintha előlről lehetne kezdeni az utat, mely oly nehéz, s oly messze mutatja az áhított célt. Am ez csak az egyik alternatíva, hiszen Bertók László mégis megy tovább, egyre fájdalmasabban cipelve kifosztott embersége tudatát, az értékvesztett lét ólomsúlyait. *Nosztalgiaik* című verséhez Kassák Lajostól választott mottót: „én gyámoltalan ember vagyok – megrendülten állok – és emlékezem”, s első olvasásra talán hiszünk is neki: valóban fájdalmasan gyámoltalan ez a költő; alaposabb mélyszántás után azonban hajlandók vagyunk megkockáztatni: épp ellenkezőleg, ez csak az álarc, amely mögül kemény és elkötelezett lírikus tekint a világra, s a költészetnek talán nem kedvező korban is makacsul folytatja mesterségét, mely megfogalmazásaival és elhallgatásaival segít keresnünk azt az „igazi jövőt”, mely sok alakváltozatban van jelen feszesre vont képeiben. Lírájának egyetlen hőse és antihőse van: a költő. Ő az, aki a változások egymásutánjában, a múlt időben az anyagot vallatja, hátha szóra bírhatja, hátha meglátja romlott tükrében azt a fényt, mely csak csalóka jeleit mutatja. Ebben a sokszor nehéz, kínzó emlékeket idéző és baljós sejtelmeket keltő önértelmező folyamatban az emberség tiszta tartalmaiba kapaszkodik, s miközben „hangpróbáit” mondja, egyre tisztultabban és boldogabban ébred rá, mégis van remény: „Vagyis – van vigasz mindaddig, amíg – emberek maradunk. – Ennyi. Indulhatunk.” (*Hangpróba Illyés Gyula születésnapján*)

Sok ez? Kevés? Mindegy. Indulni kell tovább, hátha karnyújtásnyira van már csak a „végleges kiegyenlítődés”, mely felé ez az igényes líra minden szavával mutat. (*Magvető*)

(r. l.)